

*Luč je
in Bog je,
radost in
življenje*

**DUHOVNA PODOBA
IVANA CANKARJA
OB 150-LETNICI ROJSTVA**

»Velikega petka je bilo treba za veliko nedeljo. Smrt Boga samega je bilo treba, da je zazvonilo in zapelo ponižanemu človeku veličastno vstajenje.« To je samo eden od mnogih značilnih navedkov velikega pisatelja Ivana Cankarja. Najbrž ni pisatelja, ki bi v svojih delih toliko govoril o veliki noči, o vstajenju in prerojenju, o trpljenju in o življenju po smrti. Pa ne gre samo za simboliko. Pisatelj Alojz Rebula je ob stoletnici Cankarjevega rojstva zapisal: »V bistvu je on najbolj krščanski od slovenskih pisateljev. Iz njega diha evangelij, ker krščanstvo se ne kaže predvsem s tem, da hodiš k maši, ampak s tem, kako živiš evangelij. Iz njegovih del diha evangelij, njegova preprostost, njegova iskrenost in njegova svetost.« Duhovno podobo Ivana Cankarja si ob veliki noči in tik pred 150-letnico njegovega rojstva oglejmo v tokratni prilogi.

Božo Rustja

»BILI SMO GLOBOKO VERNI«

Ivan Cankar se je rodil 10. maja 1876. Kakor pripoveduje sam, ga je že ob rojstvu mati na neki način posvetila Bogu: »Gotovo je, da sem bil sila neroden in cmerav otrok. ... Prišel sem prezgodaj na svet; v svojih bolečinah je zaobljubila mati sebe na Svete Višarje, mene pa v lemenat. Nikoli ni bila na Svetih Višarjah, jaz ne v lemenatu.«

Družina je bila zelo verna. Pisatelj brat Karel je postal duhovnik. Enako bratranec Izidor. Predvsem je bila verna mati, o kateri je Cankar tako lepo pisal. Pisatelj takole opisuje vernost svoje družine: »Pri nas doma ni bilo pobožnjaštva, ne tiste mrkega, trdega, židovskega, ki ne rosi v vdano srce ljubezni božje, temveč vtepa s palico božji strah. Bili smo globoko verni, ne samo v meni, v nas vseh je ostal ter ostane pač do konca dni skrit oltar, pred katerim darujejo čiste misli ob veselih in žalostnih urah. Še pozno, ko me je že vsega opredla tuja učenost, ko se mi je srce že vse razbolelo od soparnega spoznanja, se je mnogokdaj zganilo v srcu ... kakor tiha otroška molitev.«

Lepe spomine ima tudi na ministrantsko službo. »Ko sem dovršil drugo šolsko leto, so me napravili za ministranta. Še zdaj se mi zdi, kakor da mi je bil prepočil srce in dušo tisti omamni vonj po žlahtnem kadilu. Bil sem očiščen, vseh grehov za zmirom odvezan, oltarju posvečen. Nikoli poprej in nikoli pozneje nisem bil tako miren in srečen, kakor v tistem blagoslovljenem letu.«

Cankar je opisal tudi nevarnost, ki lahko preti človeku na duhovni poti, da zaradi vsakdanje bližine svetemu izgublja spoštovanje pred najbolj svetimi stvarmi. »Med vsemi otroki najmanj pobožni in najmanj brzdan so ministrantje. Domača jim je cerkev, vsakdanja jim je mašna ceremonija, tako da jih pretesna bližina oltarja ne posvečuje, temveč pohujšuje. Poskušali smo vino, za kelih namenjeno, jedli smo hostije; res da hostije še niso bile posvečene in še ni bilo v njih telesa Kristusovega; ali tega nismo vedeli in vendar nihče ni občutil greha. Bali smo se mežnarja. Ne Boga.«

TUJA UČENOST BREZ LJUBEZNI IN VERE

V dijaških letih, ki jih je preživel v Ljubljani, se je začel oddaljevati od vere. Odpor do vere so mu še povečale tudi nekatere pobožnjaške dijaške gospodinje. Iz Ljubljane se je

vračal peš domov na Vrhniko in ob teh obiskih je mama z grozo opazala, kako v njegovo srce prodira tuja učenost. Ta ga dela starega in lenega. Zato ga je opominjala: »Na Boga ne pozabi. Na Boga ne pozabi nikar« (Tuja učenost). Po materini smrti, ko je spoznaval materino čisto vero, je zapisal: »O mati! Tvoja duša je brez madeža, kakor sonce na polnem polju! O mati, ... da bi nikoli ne spoznala sovraštva tuje učenosti. O mati, v učenosti ni ljubezni – ti pa si ljubezen sama, že tvoj smehlaj je paradiz, vesel in sončen brez črnega spoznanja. V toplem domačem hramu si ostala, mi pa smo prezgodaj odpahnili duri v tujino in mraz!«

Kako se je Cankar oddaljeval od krščanstva, priča njegov prijatelj: »... kadar smo dijaki morali moliti rožni venec, je kljub ugovoru gospodinje hodil stat na dvorišče.« Sam pa o sebi pri dvajsetih letih pravi: »Takrat sem bil dozorel, poln spoznanj in učenosti, kakor so vsi dvajsetletni fantje. ... Da me je kdo vprašal, če zahajam k maši in spovedi, bi se mu smejal. Moj ponos je bil, da sem šolsko mašo zamujal in da na cesti nisem pozdravljal kateheta« (Večerna molitev).

Po svojem proletarskem izvoru in po svojem čutenju je bil Ivan Cankar socialist; v svojih polemičnih in političnih spisih je znal svoje pero prav ostro uperiti proti duhovščini in Cerkvi. Za ilustracijo naj navedem, kako je bratu duhovniku Karlu 9. marca 1900 v pismu napisal, da ima vero in Cerkev »za največjo

fot. Matej ERJAVEC

Cankarjeva hiša na Vrhniki s spominsko ploščo

sovražnico človeštva in vsakega posameznika».

»RAZLILA SE JE NANJO SVETLOBA IZ NEBES«

Ivan Cankar je v številnih spisih, zlasti pa v črticah, postavil svoji materi spomenik brez primere. Po mnenju Izidorja Cankarja najbrž v nobeni literaturi ni primera »take in tolike sinovske ljubezni«. Zato se ne čudimo, da se je Ivan spomladi 1897 vrnil domov in bil ob bolni in umirajoči materi.

Sam piše, da je prosil in rotil Boga, naj mater ozdravi, a je še isti večer umrla. Bil je razočaran. Menil je: »Bog me je ogoljufal za molitev in vero! Bog je prelomil besedo!« Ko pa je vzel svinčnik in začel risati obraz mrtve matere, ga je spreletelo drugačno spoznanje. Ko je gledal njeno obličje, »so se odpirala vrata moje duše in razlila se je nanjo svetloba iz nebes. Materine ustnice so se smehljale, v tistem smehljaju je bila moja večerna molitev in plačilo zanjo. Bog jo je slišal ter jo uslišal po svoji modrosti« (Večerna molitev).

Brat Karel se spominja, da ob materini smrti doma ni bilo »niti krajcarja«. Pogreb so plačali s honorarjem Ivanove pesniške zbirke *Erotika*. Šlo je za predujem honorarja, saj je zbirka izšla šele leto in pol pozneje. O tej pesniški zbirki piše poznavalec Cankarjevega dela Rudi Koncilijska takole: »*Erotika* je izšla konec marca 1899. 300 izvodov je bilo prodanih med bralce, preostalih 700 pa je odkupil tedanji ljubljanski škof Jeglič

Od leve proti desni: Izidor Cankar, Anton Verovšek, Ivan Cankar. Sedi F. S. Finžgar. Fotografirano v Sori.

Ivanov bratranec Izidor Cankar, ki je uredil pisateljeva izbrana dela z uvodi v posamezne knjige.

zaradi ciklusa Dunajski večeri. Kritika prve Cankarjeve knjige je bila z vseh strani precej negativna in Cankar je sam v pismu Aškercu (17. junija 1899) priznal: Škof je napravil uslugo meni samemu! Leta 1902 je izšla druga izdaja *Erotike*, v kateri ni nekaterih pesmi iz prve, dodanih pa je nekaj novih.«

»GOSTAČI SMO BILI, ... POPOTNIKI«

Cankarjevi so bili revni. Ko jim je zgorela hiša, so se selili in bivali v vlažnih stanovanjih. Oče je odšel na sezonsko delo in za družino je skrbela mati. Socialne krivice, ki jih je bilo tudi takrat veliko, so Cankarja zaznamovale za celo življenje. Postal je zelo občutljiv za te krivice.

»Gostači smo bili, to se pravi popotniki ... Nikjer niti za dlan grude, da bi človek lahko trdno stopil in rekel: *Moja je ta zemlja, na svojem svetu stojim!*« Rudi Koncilijska meni: »Tedaj vladajoči socialni red – sredi krščanskega sveta – je bil zelo krivičen: Gostači in bajtarji so bili že ob rojstvu zaznamovani.«

Izidor Cankar pravi, da sta pisateljevo kasnejše razmerje do sveta odločili dve dejstvi, dani že v njegovi mladosti: Prvo dejstvo je revščina, v kateri je bil rojen. »Posledica tega je bil občutek ... nesrečnega bitja, zavest manjvrednosti, pomanjkanja vere vase, pretrgano včasih z neizmernim samozaupanjem. Drugo dejstvo pa je prirojena zavest neke gospodskosti, socialne in duševne,

**10. maj
1876**

Rodil se je v leseni in s slamo kriti hišici na Klancu na Vrhniki kot osmi izmed dvanajstih otrok krojača Jožefa Cankarja in Neže, rojene Pivk.

1879

Požar je uničil Cankarjev dom. Revna družina je postala še revnejša. Poslej so se potikali kot gostači po slabih stanovanjih.

1890

Oče je šel na jug za zaslužkom in vsa skrb za družino je padla na ramena matere. Ta je otroke preživljala z dnino.

1889

Odličnega učenca Ivana je vrhniška gospoda poslala v ljubljanske šole z obljubo, da ga bo vzdrževala, a je nanjo kmalu pozabila. Bolj kot šola ga je zanimala umetnost. Prepričan je bil, da se bo uveljavil v kraljestvu duha.

1896

Po maturi je šel študirat na Dunaj. Kot nadarjen risar se je vpisal na stavbni oddelek tehnike, a že po nekaj predavanjih je študij opustil. Nameraval se je oprijeti študija romanistike in slavistike na univerzi, toda svoje namere ni uresničil. Za daljši čas se je vrnil v domovino.

ŽIVLJENJE IVANA CANKARJA

Cerkev Svete Trojice nad Vrhniko

družinske in individualne (to je povedoval po očetu).«

»Krivica, ki jo doživi otrok, ... če je bila zadela njega samega ali če jo je bil ugledal po naključju na cesti, če je bila storjena vedoma ali ponevedoma, se zaseka v mlado srce ter ostane tam za zmerom neizbrisljiva, napravi otroka zgodaj zrelega in zgodaj trpkega, odpira mu siloma oči, da vidi prve in nerazločne sence tistih strahot, ki se mu kasneje razodenejo v vsej okrutni goloti,« je zapisal sam v spisu *Kako sem postal socialist*. Leta 1907 je celo sprejel kandidaturu socialnodemokratske stranke. V okviru kampanje je napisal povest *Hlapec Jernej*, a na volitvah ni bil izvoljen.

Ivan Cankar je bil tako razpet med krščansko vzgojo in med socialnimi krivicami, ki jih je videl in sam doživel. Izidor Cankar lepo napiše, da je bil Ivan »sredi med dvema idejno in družabno organiziranima poloma življenja: na levo ga veže ves altruizem, ki se javlja v bojih za proletarca ..., a deli ga od te skupine, zavedno ali nezavedno – osnovno pojmovanje življenja; na desni mu je sorodno spiritualistično in etično ocenjevanje človeka, toda vse drugo mu je v tem taboru zelo neprikladno.« Toda kmalu po tej propadli kandidaturi se najbolj približa krščanstvu. Iz številnih Cankarjevih spisov, posebno iz črtic, namreč veje religioznost, pred katero se moraš spoštljivo prikloniti. Vendar ta Cankarjeva religioznost ni cerkvena niti dogmatična. To je neke vrste filozofija hrepenenja – hrepenenja po neskončni Lepoti in Resnici. To potrujeta dva kratka odlomka izpod njegovega peresa. »Zdi se mi, da moja duša ni od te zemlje. Rodila se je drugod in zdaj hrepeni po rodnem kraju« (Jesenske noči). »Kako je mogoče, da bi paradiža ne bilo, če duša koprne po njem? Kako je mogoče, da ne bi bilo Boga, če se človek od prve do poslednje misli vojskuje z njim? ... Resnično in glasno mora nekje živeti vse tisto, kar nerazumljivo šepče na dnu srca, kar siloma orosi oči ob samotni uri, kar kliče dušo k vam, nebeške zvezde! Vse je; in vse se bo nekoč veličastno razodelo« (Milan in Milena).

»BOG JE. OČE IN DOBROTNIK«

Leta 1909 je bil Cankar na Dunaju ves nemiren in željan, da odide kamorkoli. V pismu prijateljici je napisal, da ne bo šel v Pariz, ampak v Sarajevo. Tja ga je »za par mesecev povabil bosenski nadškof dr. Stadler. ... Sicer bo nekoliko smešno, da bom škofov gost, toda upam, da se ne bom nič pohujšal. Dobro bo to, da bom nekaj časa čisto mirno živel in čisto mirno delal.«

V Sarajevu je bil škofov tajnik in obenem glavni urednik *Hrvaškega dnevnika* Ivanov brat duhovnik Karel. Ko mu je pisatelj sporočil, da pride v Sarajevo, je Karel prosil nadškofa, »naj ne sili vanj s svojo dogmatiko in naj ga s te strani pusti pri miru; sam sem mislil, da bo nadškof s svojo pojavo, s svojim svetim življenjem in s svojo vedro in veliko dušo vsaj nekoliko vplival na njega, ako bo dalj časa z njim v stiku.«

Cankar je res prišel v Sarajevo septembra 1909. Bratu Karlu je bilo malo nerodno, ker Ivan »ni prav nič prikrival svoje svobodne miselnosti«. Pri skupnih večerjih so opravljali molitev vsak zase v tišini. Ivan »ob nedeljah seveda ni hodil k maši, vstajal je pozno, zvečer prihajal kasno domov. Večerjali smo ob osmih: on se je po navadi zakasnil. Ko je prišel, je bil večkrat precej vinjen. Meni je bilo seveda malo neugodno, a nadškof se je delal, kakor da vsega tega ne opazi. Ljubezno se je smehljal, skušal včasih z njim debatirati.«

1897

1898

1899

1907

Mu je umrla ljubljena mati in njen pogreb je plačal z vnaprej dobljenim honorarjem za pesniško zbirko *Erotika*.

V pozni jeseni se je vrnil na Dunaj, kjer se je preživljal s pisanjem podlistkov za Slovence in Slovenski narod. Predvsem pa ga je prevzela sla po umetniškem ustvarjanju. Bil je poln literarnih načrtov in od leta 1899 je vsako leto objavljati tudi po več svojih knjig.

Za dobrih deset let se je naselil v dunajskem delavskem okraju Ottakring. Stanoval je pri Löfflerjevih, kjer je imel kabinet in redno oskrbo in s tem ugodnejše pogoje za ustvarjanje. V okolju delavskega Ottakringa se je do kraja zavedel svojega proletarskega izvora in postal socialist.

Ob prvih avstrijskih državnoborskih volitvah s splošno in enako volilno pravico se je dejavno vključil v politično življenje. Kandidiral je na listi Jugoslovanske socialnodemokratske stranke. Izvoljen ni bil, dobil pa je med nastopajočimi socialisti največ glasov. V tem času je zasnoval tudi svojo znamenito povest *Hlapec Jernej in njegova pravica*.

»Pa se je zgodilo, da se je Ivan polagoma zelo spremenil. Ostajal je doma v svoji sobi in pisal. Nekega dne mi pride in pravi: *Prvi akt je končan*. Pisal je Hlapce. Čisto nerazumljivo mi je postalo njegovo trezno obnašanje. Dopoldne je sedel v sobi in pisal. Popoldne je hodil na sprehod.« Brat Karel se z Ivanom ni mogel dosti ukvarjati, saj je bil kot urednik in tajnik zelo zaposlen. Zato so se s pisateljem ukvarjali drugi. Med drugim katehet dr. Anto Buljan. Ta ga je zvabil tudi na daljše sprehode, posebno na goro Trebovič nad Sarajevom. Buljan je Karlu pozneje pripovedoval, da sta »ob prekrasnem pogledu na sarajevsko kotlino in na tisto divno okolico začela filozofirati o lepoti stvarstva. In sta iskala začetnika vse te lepote. To ni bila debata. Bil je razgovor, tih in pobožen in Ivan je sklenil pogovor: *Res je, Bog je. Oče in Dobrotnik*. Z menoj ni veliko govoril tiste dni; bil je

molčeč, tih, tudi nič vinjen. Nekega dne mi pokaže tri svoje sonete, ki so pozneje izšli kot priloga njegovemu *Kurentu*. Tretji sonet se začneja: *Luč je in Bog je, radost in življenje*.

Nekega večera me je Ivan zaprosil, preden je šel počivat, naj bi mu dal kakšen slovenski molitvenik. Nisem ga imel, pa sem mu dal hrvaškega. Drugi dan me vpraša, če bi se lahko razgovoril z dr. Matevžem Končarjem, Ljubljancem, ki je bil takrat profesor dogmatike v sarajevskem bogoslovnem semenišču, jezuit.« Profesor je pristal na pogovor. Po pogovorih pride zvečer Ivan k bratu in mu »brez uvoda pravi: *Ti, jaz pojdem jutri k obhajilu. Ti me boš obhajal*. Drugi dan ... sem maševal ... in sem pri maši obhajal svojega brata.«

Čez nekaj dni je bil Ivan z bratom na večerji. Na njej so bili navzoči tudi drugi duhovniki. »Naenkrat mi prišepeta, da bo vstal in govoril. Bal sem se, da je že malo vinjen, in sem

ga prosil, naj rajši molči. In mi pravi: *Moram*. In je vstal in govoril in izgovoril tako lepo zdravico katoliškemu bosanskemu duhovništvu, kakor je še nisem slišal. Priznal je, da on katoliških duhovnikov ni poznal, dokler ni prišel v Sarajevo, in da je v tem kratkem času videl na svoje oči, da so to možje idealov, ki vedo samo za Boga in za ljudstvo. Njegov govor je globoko ganil vso družbo. Nadškof mi je pozneje dejal: *Pa smo ga vendar spreobrnil*. Dva dni po tej večerji je Ivan odpotoval v Ljubljano.«

**»KER SEM SLOVENEČ,
SEM KATOLIČAN« IN
»TRANSCENDENTALNI
OPTIMIZEM«**

Izidor Cankar pravi, da je Ivan oparvil vse obrede iskreno. »Toda prav tako gotovo je, da to ni bilo *spreobrnjenje* v pravem pomenu besede, kot je mislil sarajevski nadškof.« Cankar se je po tem imel za katoličana, »kakor je zatrjeval prijateljem in kakor vem iz razgovorov z njim tudi sam, toda to katolištvo ni bilo dogmatično verno in ni bilo zasidrano v organizaciji Cerkve, marveč v zgodovini slovenskega naroda, kar mi je nekoč na kratko formuliral z besedami: Če bi bil Rus, bi bil pravoslaven, če bi bil Prus, bi bil protestant, ker sem Slovenec, sem katoličan. Cerkvenega življenja po vrnitvi iz Sarajeva ni živel več, ostal je socialist, njegova duševna struktura, tudi kolikor se javlja v spisih, se ni bistveno spremenila, toda gledal je poslej brez primere jasneje značaj katoliške

Sarajevska katedrala. Ob njej stoji škofija, kjer je nekaj časa bival Ivan Cankar pri bratu Karlu.

1909

Jeseni je preživel dva meseca v Sarajevu kot gost nadškofa Josipa Stadlerja in svojega brata Karla, ki je bil škofov tajnik. Tam je pisal dramo *Hlapci* in tudi veliko razmišljal o Bogu. Svojo vero je izpovedal s sonetom *Luč je in Bog je*. Iz Sarajeva se ni več vrnil na Dunaj, ampak je ostal v Ljubljani, najprej je stanoval v Švicariji v Tivoliju.

1910

Naselil se je na Rožniku in ostal tam s presledki do poletja 1917. Tam je našel svoj tretji dom, kjer je lahko pisal. Njegova umetnost iz tega obdobja je predvsem dušeslovna, obrnjena v pisateljev notranji svet. V času prve svetovne vojne, ko je *Dom in svet* urejal bratranec Izidor Cankar, je pisatelj precej sodeloval pri tej reviji.

1910

Bivanje na Rožniku je za pol leta pretrgal, ko je odšel k Sveti Trojici v Slovenskih goricah, kamor ga je povabil prijatelj dr. Alojz Kraigher. Tam je snoval *Lepo Vido*. Vrnil se je na Rožnik, toda telesno je začel pešati zaradi neurejenega načina življenja. Jedel je silno malo, živel je največ ob črni kavi, čaju z rumom, vinu in cigaretah. Bil je gluha za nasvete prijateljev, ki so mu hoteli pomagati.

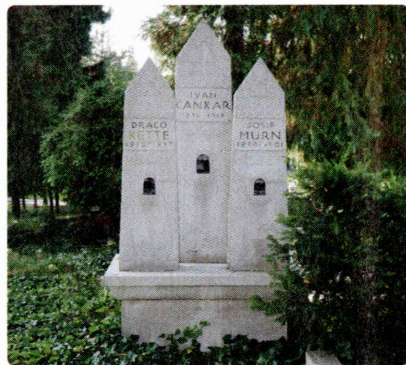
organizacije, religiozno čustvo se je še poglobilo v njem in viden je porast njegovega optimizma, ki dobi transcendentalne temelje.«

Ta »transcendentalni optimizem« se po mnenju Izidorja Cankarja kaže tudi v delu *Kurent*. Nad nami kot Damoklejev meč visi »oblak nerazrešljivega dvoma: Ali ima smisla to življenje. Narodovo in pesnikovo ...? Smrt stopa zmagoslavno preko slovenske zemlje, za njo hodi poet, nebogljeni bosjak ... Toda slednjič prekolje to grozo žarek optimizma, nagel, kratek in jasen kakor blisk: Iz pesnikovih solz klije zelena trava in zarja se vendarle drami na izhodu!« Upanje in vera sta dobila svoje slovesno potrdilo v treh sonetih, ki sledijo *Kurentu*. Besedilo zadnjega soneta si preberite na str. 80. Takega optimizma in vere prej pri pisatelju ni bilo.

Vidimo, da se je Ivan Cankar v teh letih spremenil. Ljudje, ki so mu bili blizu, so ugotavljali, kako se je v njem proti koncu življenja vse izravnilo. Na svoji življenjski in umetnostni poti Ivan Cankar vse več govori o »neumrljivem hrepenju«, o »vstajenju«, o »poveljanju«, o »Bogu«. Zato bi bilo »nespametno misliti«, poudarja Izidor Cankar, »da se Ivan Cankar zgolj lahkomišno igra z odgovorom na ta zadnja vprašanja človekovega bitja, da zgolj lepo besediči, ko se bavi z najtežjimi nalogami človekove misli; to so dejansko rezultati njegovega osebnega čustvovanja in umovanja ...« Njegova vera ima po letu 1910 dve trdni

Pisatelj na mrtvaškem odru

Grob moderne na ljubljanskih Žalah

postavki: Božje bivanje in življenje po smrti. »Drugače ne more biti, ne sme biti: nekje je drugo življenje, kjerkoli; plemenitejše, večje, spoznanja polno življenje, nič podobno temu trudnemu, slepemu, zehajočemu umiranju, ki je zdaj naš delež! Jaz verujem v to drugo življenje – od kod drugače hrepenenje po njem, hrepenenje po smrti, po osvobojenju iz te žalostne ječe« (Lepa Vida). Zato pravilno sklene Izidor Cankar: »Ta žarek ni poslej nikoli več popolnoma ugasnil.«

»BI ŽELEL ODVEZO?«

»SKLENIL JE ROKE IN REKEL: LEPO PROSIM«

Kako Cankarjev »transcendentalni (presežni) optimizem« ni nikoli pojenjal in kako žarek upanja, porojen iz vere, ni nikoli več popolnoma ugasnil, se je še enkrat pokazalo pred njegovo prezgodnjo smrtjo.

Nekaj let je prebival na Rožniku. Leta 1918, leto pred smrtjo, se je preselil v mesto. Po nesrečnem padcu po stopnicah in po zdravljenju v

bolnišnici ter domači oskrbi je v trinštiridesetem letu umrl v deželni bolnišnici 11. decembra 1918.

Kot je pisal Franc Saleški Finžgar pazinskemu župniku Leopoldu Jurci, ki je v tamkajšnjem semenišču poučeval tudi slovenski jezik, ga je pred smrtjo obiskal brat Karlo, v bolnišnici pa tudi on. Obisk je tako opisal: » ... Mirno je ležal. Ko je zaslíšal moj glas, se je potrudil, da je odprl oči in me takoj spoznal. Po kratkem uvodu sem ga vprašal, ali bi želel sveto odvezo. Dvignil se je v postelji, sklenil roke in truden rekel: Lepo prosim. Obudil je kesanje in jaz sem mu podelil absolucijo (odvezo). Ganjen je vse to izvršil. Sodim pa, da je že njegov brat prej vse to opravil.« Cankar je pred smrtjo, podobno kot Prešeren ali pozneje Kosovel, svobodno in pri polni zavesti sprejel zakramente. Ti pa niso bili samo enkratno dejanje, ampak izraz njegove globoke in iskrene želje po presežnem, po »Luči in Življenju«, iz katere je izviral njegov presežni in neuničljiv optimizem. ■

1913

Zaradi predavanja *Slovenci in Jugoslovani* v ljubljanskem Mestnem domu, v katerem se je zavzel za Jugoslavijo kot popolnoma neodvisno zvezno republiko enakopravnih narodov, si je *prislužil* teden dni zapora.

1915

Je bil interniran na ljubljanskem gradu, proti koncu tega leta pa so ga kljub telesni šibkosti poklicali k vojakom. Po šestih tednih se je z zdravniškimi pregledi rešil vojašnice v Judenburgu. Na Rožniku mu niso bili več naklonjeni, pod svojo streho v Ljubljani ga je sprejel Jože Puntar. V tem času se je Cankar zelo približal krekovcem in krščanski-mu socializmu.

1918

Je imel v Trstu predavanje *Očiščenje in pomlajenje*. Konec oktobra je v svojem zadnjem stanovanju padel po stopnicah, mesec dni zatem je pritisnila še pljučnica.

11. decembra 1918

Je umrl v Ljubljani. Dva dni zatem so ga položili k večnemu počitku pri Svetem Križu na ljubljanskih Žalah. Leta 1923 so tam po Plečnikovi zamisli uredili poseben grob moderne, kjer Ivan Cankar čaka vstajenja skupaj z Dragotinom Kettejem, Josipom Murnom in (od 1949) Otonom Župančičem.

Luč je in Bog je

*Luč je in Bog je, radost in življenje!
Svetlejši iz noči zasije dan,
življenje mlado vrè iz starih ran
in iz trohnobe se rodi vstajenje.*

*V nečisto noč, sramoto in ihtenje
zapel je glas od angelskih poljan –
en žarek je iz večnosti poslan,
svetlobe večne slavno oznanjenje.*

*Vsi vi, skoz mrak pod križem vzdihujoči,
vsi vi, strmeči nemi v črna tla –
prišlo je znamenje! V tej zadnji noči*

*zablisnilo se je odvrh nebá –
vstanite, vriskajoči in pojoči:
pozdravljena, nebeška glorijska!*

Ivan Cankar

